

ОРГАНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації
для дітей з інвалідністю «Промінь»
Вінницький національний технічний університет

Анотація

За аналізом результатів педагогічного експерименту доведена ефективність застосування вчителями початкової школи інноваційних методик в умовах інклюзивного навчання. Кількісний та якісний аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив стійку тенденцію до зростання рівня готовності учителів початкової школи до провадження інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання під час реалізації таких педагогічних умов: формування стійкої мотивації вчителів початкової школи на досягнення високого рівня готовності до здійснення інноваційної діяльності; формування умінь подолання проблемних ситуацій, що виникають під час здійснення інноваційної діяльності в початкових класах; визнання пріоритету особистості вчителя початкової школи у виборі ним індивідуальної траєкторії організації освітнього процесу.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, готовність до інноваційної діяльності, інклюзивне навчання, вчителі початкової освіти, педагогічний експеримент.*

Abstract

According to the analysis of the results of the pedagogical experiment, the effectiveness of the use of innovative methods by primary school teachers in the conditions of inclusive education is proved. Quantitative and qualitative analysis of the results of the pedagogical experiment showed a steady trend towards increasing the level of readiness of primary school teachers to innovate in inclusive education during the implementation of the following pedagogical conditions: formation of skills to overcome problem situations that arise during the implementation of innovative activities in primary school; recognition of the priority of the personality of the primary school teacher in his choice of individual trajectory of the organization of the educational process.

Key words: *innovative activity, readiness for innovative activity, inclusive education, primary school teachers, pedagogical experiment.*

Успішна співпраця України з провідними інституціями Європейського Союзу сприяє адаптації вітчизняних економіки, освіти, системи охорони здоров'я, інформаційно-комунікаційних технологій тощо до вимог світового співтовариства та активізує питання забезпечення соціального захисту усіх громадян країни, й, особливо, дітей з особливими освітніми потребами. Застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах людського життя потребує запровадження інноваційних технологій у освітній процес закладів загальної середньої освіти викликано в умовах інклюзивної освіти. Успішна адаптація молоді до нових соціально-економічних умов вже не можлива без формування в неї інформаційно-комунікаційної компетентності ще під час навчання в школі.

У зв'язку з цим, важливого значення набуває формування готовності педагога до здійснення інноваційної діяльності під час освітнього процесу. Ефективність впровадження інноваційних методів навчання досліджували І. Дичківська, Л. Карамушка, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Попова, А. Пригожин, В. Сластьонін, А. Хуторської та інші науковці. Нами були проаналізовані дослідження, в яких розглянуті питання формування готовності вчителів до професійної інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання, що здійснили І. Демченко [2]; Т. Дуткевич, В. Терещенко [7]; І. Садова [8]; В. Хитрюк [9]; Ю. Шумиловська [10] та інші.

В процесі попередніх досліджень теоретично було обґрунтовано та розроблено методику та структурно-функціональну модель формування готовності вчителів початкової школи до професійної інноваційної діяльності, зокрема в умовах інклюзивного навчання. Результати досліджень наведено в таких публікаціях [3– 6].

На попередніх етапах проведеного наукового дослідження було визначено педагогічні умови, розроблено та впроваджено структурно-функціональну модель формування готовності учителів

початкової школи до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Відповідно, метою педагогічного експерименту є апробація ефективності визначених педагогічних умов і впроваджені в освітній процес структурно-функціональної моделі.

До експериментальної роботи були залучені студенти спеціальності 013 «Початкова освіта» двох педагогічних університетів, вчителі початкових класів, які працюють в умовах інклюзії в двох загальноосвітніх школах I-III ступенів, а також вчителі початкових класів – слухачі академії неперервної освіти.

На початку експериментального дослідження було здійснено опитування методистів, викладачів ЗВО, учителів початкової школи, за результатами якого визначено та диференційовано етапи формування готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзії (орієнтувальний, мотиваційний, діяльнісний), рівні її розвитку (формування готовності до інноваційної діяльності майбутніх вчителів початкових класів в умовах інклюзивного навчання в процесі навчання у ЗВО та формування готовності до інноваційної діяльності вчителів початкових класів в умовах інклюзивного навчання в процесі професійної діяльності вчителя) та педагогічні умови формування готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзії.

Опитування вчителів-практиків дозволило також визначити основні проблеми, які виникають у них у процесі інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Було встановлено таке: не розуміють механізмів залучення дітей з особливими потребами до спільної діяльності 67% від загальної кількості опитаних; мають труднощі в організації навчання в інклюзивних класах 21% респондентів; мають труднощі в спілкуванні з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками 34 % опитаних; не завжди розуміють як реагувати на негативні індивідуально-характерологічних якості дітей з особливими освітніми потребами 19% респондентів; не мають достатньої методичної підготовки щодо особливостей здійснення інноваційної діяльності в інклюзивних класах – 61 % респондентів.

Результати опитування дають підстави для висновку, що вчителі початкової школи розуміють значимість організації спільної діяльності усіх дітей класу, зокрема шляхом використання інноваційних методів навчання (особистісно-орієнтованого, диференційованого, створення ситуації успіху, кейс-технології, використання сучасних можливостей ІКТ тощо) для успішного розвитку та навчання усіх дітей класу, однак не завжди здатні створити необхідні педагогічні умови для цього, в зв'язку з недостатньою методичною підготовкою.

До експертної групи на підставі проведення анкетування вчителів-практиків, які проходили курси підвищення кваліфікації в академії неперервної освіти було включено 21 особу, які виявили креативний рівень готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзії. Попередньо для визначення достатньої кількості експертів було використано методика [1, с. 65], згідно якої мінімально необхідна кількість експертів для уточнення педагогічних умов формування готовності до інноваційної діяльності вчителів початкових класів в умовах інклюзивного навчання з ймовірністю 95 % та абсолютною похибкою 0,5 % має становити не менше 15 осіб. Отже, експертна група в кількості 21 вчителя є достатньою для виконання поставленого завдання.

За результатами їхнього опитування та власного педагогічного досвіду було визначено педагогічні умови, що мають позитивний вплив на формування готовності до інноваційної діяльності вчителів початкових класів в умовах інклюзивного навчання: формування стійкої мотивації вчителів початкової школи на досягнення високого рівня готовності до здійснення інноваційної діяльності; формування умінь подолання проблемних ситуацій, що виникають під час здійснення інноваційної діяльності в початкових класах; визнання пріоритету особистості вчителя початкової школи у виборі ним індивідуальної траєкторії організації освітнього процесу.

В програмах педагогічних (навчальних і виробничих) практик також наявні можливості щодо розвитку готовності до інноваційної діяльності вчителів початкових класів в умовах інклюзії, зокрема, це опис та аналіз студентами педагогічних ситуацій, розробка шляхів можливого їх вирішення, ведення щоденника педагогічних спостережень тощо. Проте аналіз звітної документації з педагогічної практики кращих студентів показав, що здійснення інноваційної педагогічної діяльності в інклюзивних класах досить часто відбувається без залучення дітей з особливими освітніми потребами. Це не дозволяє позитивно впливати на якість їхньої професійної підготовки та набуття навичок щодо здійснення інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз отриманих за результатами експерименту даних дозволив зробити висновки, що у структурі контрольної та експериментальних груп студентів відбулися певні зміни щодо рівнів сформованості готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

Зокрема, на завершення формування експерименту вже 7,21% досліджуваних респондентів в

середньому в експериментальних групах виявила креативний рівень сформованості досліджуваної готовності (6,56% та 8,00% у кожній із експериментальних груп), у той час коли в контрольній групі він не змінився. Достатній рівень сформованості готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання виявили 36,04% студентів експериментальних груп (34,43% та 38,00% відповідно), серед студентів контрольної групи він залишився на рівні 16,67%.

Для встановлення статистичної значущості отриманих даних було використано непараметричний критерій К. Пірсона. За результатами розрахунків у всіх випадках було підтверджено гіпотезу про статистично значиму розбіжність у рівнях готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання респондентів з експериментальних груп у порівнянні з контрольними.

Висновки. Кількісний та якісний аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту засвідчив стійку тенденцію до зростання рівня готовності учителів початкової школи до провадження інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання, що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов і авторської моделі її формування. Напрями подальших наукових розвідок повинні стосуватися визначення ефективності впровадження в освітній процес загальноосвітніх шкіл в умовах інклюзії як певних інновацій, так і комплексного їх поєднання для учнів з особливими потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азгальдов, Г. Г., & Райхман, Э. П. (1974). *Экспертные методы в оценке качества товаров*. Москва: Экономика.
2. Демченко, І. І. (2014). *Готовність учителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти: структура та діагностика: навчально-методичний посібник*. Умань: Видавець «Сочінський М. М.».
3. Донець, В. (2019). Проблема підготовки майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей до роботи в умовах інклюзії. *Педагогіка безпеки*, 2, 160–165. DOI:10.31649/2524-1079-2019-4-2-160-165.
4. Донець, В. Г. (2019). Інноваційна діяльність у закладах загальної середньої освіти як науково-педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогіка*, 5. URL: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedvisnyk/article/view/341/341>.
5. Донець, В. Г., & Корнешук, В. В. (Гол. ред.). (2020). Підготовка фахівців-педагогів до роботи в умовах інклюзії. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали п'ятнадцятої міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 18 травня 2020 р.) (с. 158–160). Одеса: ФОП Бондаренко М. О.
6. Донець, В. (2020). Модель формування готовності вчителів початкової школи до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал*, 2 (102), 107–112. Рівне: РОШПО.
7. Дуткевич, Т. В., & Терещенко, В. А. (2009). Особливості формування мотиваційного компонента готовності майбутніх педагогів до інтерактивної взаємодії з учнями. *Вісник післядипломної освіти*, вип. 11(2), 95–102.
8. Садова, І. (2015). Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, вип. 14, 313–318.
9. Хитрюк, В. В. (2015). *Формирование инклюзивной готовности будущих педагогов в условиях высшего образования*. (Дис. д-ра пед. наук). ФГАОУ ВПО «Балтийский федеральный университет имени Иммануила Канта», Калининград.
10. Шумиловская, Ю. В. (2011). *Подготовка будущего учителя к работе с учащимися в условиях инклюзивного образования*. (Дис. канд. пед. наук). ФГБОУ ВПО «Шуйский государственный педагогический университет», Шуя.

Донець Віталій Григорович – директор, Державна реабілітаційна установа «Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Промінь», e-mail: promin1997@gmail.com.

Кобиланський Олександр Володимирович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, e-mail: akobilanskiy@gmail.com.